

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

ספר 'תרי-עשר' מורכב מנבואותיהם של שנים-עשר נביאים בני תקופות שונות, החל מסוף ימיה של ממלכת ישראל ועד לימי שיבת ציון. התלמוד מספר שנבואות אלה התחברו לספר אחד מטעם מעשי - שמא יאבדו מחמת קוטנם. ספר תרי-עשר פותח בנבואותיו של הושע בן בארי, שמספרו נראה שחי בממלכת ישראל בתקופה הסמוכה לחורבנה (המאה השמינית לפני הספירה). נבואותיו של הושע מכוונות בעיקר לממלכה זו, המכונה בנבואותיו "אפרים".

החטיבה הראשונה בספר הושע מקיפה את פרקים א'-ג', ועוסקת בנישואי הנביא ובמשמעותם הסמלית באשר ליחסי ה' וישראל. פרקים אלה מערבים נבואות פורענות ותוכחה חריפה בד בבד עם דברי נחמה וחזון גאולה. החטיבה בנויה משש פסקאות, המסודרות במבנה כיאסטי:

- ← בפסקה הראשונה (פרק א') מצטווה הושע לשאת אשת זנונים.
- ← בפסקה השניה (ב', א-ג) מופיע תיאור חזון הגאולה ודרישת שמות ילדי הושע לחיוב.
- ← הפסקה השלישית (ב, ד-טו) כוללת נבואת פורענות ותוכחה כלפי העם הבוגדני.
- ← הפסקה הרביעית (ב', טז-כב) מתארת את תהליך התיקון ומסיימת בחידוש הברית בין ה' לעמו.
- ← בפסקה החמישית (ב', כג-כה) מופיע תיאור חזון הגאולה ודרישת שמות ילדי הושע לחיוב.
- ← בפסקה השישית (פרק ג') מצטווה הושע ציווי נוסף ('עוד') לאהוב אישה מנאפת.

נעקוב אחר הפסקאות כסדרן תוך השוואה בין הפסקאות המקבילות:

1.

פסקה ראשונה: 'לָךְ קַח לְךָ אִשָּׁת זְנוּנִים וְיִלְדֵי זְנוּנִים' (ב)
בפסקה הפותחת (א, א-ט) מקבל הושע ציווי קשה ומתמיה, לשאת אשת זנונים. בדומה לצווים נבואיים מתמיהים אחרים, גם כאן נחלקו הפרשנים כיצד יש להבין את הציווי. עיינו בדברי ראב"ע ובדברי המדרש, ובדקו כיצד מפרש כל אחד מהם את הציווי:

ראב"ע: 'חלילה חלילה שיצווה השם לקחת אשת זנונים ולהוליד ילדי זנונים... והנכון בעיני כי זה הנביא היה ראה במראות נבואה בחלום הלילה שהשם אמר לו: 'לך קח לך אשת זנונים', והלך ולקח אשה ידועה והרתה וילדה, כל זה במראות הנבואה'.

בבלי פסחים פז: 'אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע: בניך חטאו. והיה לו לומר: בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמיך עליהן. לא דיו שלא אמר כך, אלא אמר לפניו: רבוננו של עולם כל העולם שלך הוא העבירים באומה אחרת. אמר הקדוש ברוך הוא: מה אעשה לזקן זה? אומר לו: לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים, ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך. אם הוא יכול לשלוח - אף אני אשלח את ישראל'.

2.

במרכז הפסקה שלישית (ב',ד-טו) ניצבת נבואת פורענות קשה, הנקשרת לדמותה של 'אשת הזנונים' המופיעה בפסקה הראשונה. הנביא קורא לבנים להתייצב נגד אימם הבוגדנית במשפט ('ריב') הגירושין. ברקע הנבואה ניצב פולחן הבעל בממלכת ישראל שהחל בימי אחאב ואיזבל, ובמסגרתו עבד העם את הבעל, אל הסערה הכנעני, מתוך אמונה שפולחן זה יביא פריון וברכה בארץ. עמדו על הטענה העיקרית שנטענת ב'משפט' כלפי העם. בחנו מה הביטוי העיקרי של זנותו של העם, וכיצד מהווה עונשו (יא-יד) מידה כנגד מידה על חטאיו. תנו דעתכם לשורשים לקח/נתן הקושרים את החטא לעונשו.

3.

פסקה רביעית: 'לָכֵן הִנֵּה אֲנִי מְפַתֵּיךָ וְהִלְכֵתִיךָ הַמִּדְבָּר וְדַבַּרְתִּי עַל לְבָבְךָ' - בפסוק טז מתחיל תהליך התיקון וההתקרבות המחודשת של ישראל וה', ששיאו בחידוש ברית האירוסין.

א | חשבו מדוע תהליך התיקון מתחיל במדבר. היעזרו בתיאור ימי המדבר בנבואת ירמיהו (ב',א-ב) ותנו דעתכם גם לאפיונו של המדבר כמקום צחיח ושומם, המנוגד לפריון ולשפע המיוחסים לבעל. שימו לב לשינוי החל בתפקיד המדבר בנבואה (פס' ה ופס' טז).

ב | 'וְהָיָה בַיּוֹם-הַהוּא נֶאֱמַר ה' תִּקְרָאֵי אִישִׁי וְלֹא-תִקְרָאֵי-לִי עוֹד בְּעַלְיִי (יח) עיינו גם בפס' יט וחשבו מה פסול נמצא בכינוי בעלי, ומדוע ישתנה לעתיד לבוא הכינוי בעלי לאישי.

4.

פסקה חמישית: האירוסין המחודשים מביאים לתהליך של הרמוניה בין ה', הארץ והעם (כג-כה). בדומה לפסקה השנייה (ב',א-ב), גם כאן נדרשים לחיוב שמות בני הושע. בחנו את הפסקאות זו מול זו ושימו לב לאופי השונה של הגאולה בכל אחת מהן. תנו דעתכם בייחוד לדרשת השם "זרעאל" בכל אחת מן הפסקאות, ולהיפוך בין תאור הפורענות לתיאור הגאולה בפסקה הראשונה והשנייה (א',ד-ה; ב',א-ב) ובפסקאות המקבילות - הרביעית והחמישית (ב',יא-יב; כג-כה).

5.

פסקה שישית: החטיבה מסיימת בציווי נוסף להושע - לקחת אשה מנאפת (ג',א-ה). במה שונה ציווי זה מהציווי בפסקה הראשונה? התייחסו למוקד הקשר בין הושע לאשתו בשתי הפסקאות, לחזרת הפועל 'אהב' כאן, ולתהליך התיקון במשל ובנמשל. היעזרו בדברי הרד"ק: 'ועתה הוסיף במשל זה באהבת האל יתברך את ישראל מקדם כאדם האוהב את האשה החביבה עליו שהיא אהבה גדולה... ועם כל זה פנו אל אלהים אחרים... פרקו מעליהם עול תורה ואהבו תענוגי העולם ותאותם שתיית היין... ואמרתי לה אחר שנאפת תחתי יהיה

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

ענשך שתשבי באלמנות חיות ימים רבים... שתהיי קרואה בשמי ולא באיש אחר ולא תזני עם אנשים וגם לא תהיי אשה לאיש מיוחד אחר זולתי, וגם אני לא אבוא אליך.

הרחבה - 'והסרת את שמות הבעלים מפיה': נבואת הושע ופולחן הבעל

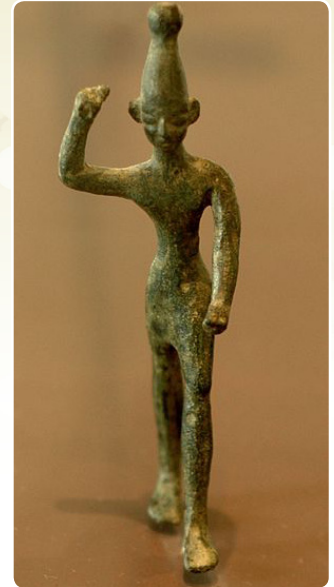
פירוש השם בעל בכנענית הוא 'אדון'. כבר לפני כ-3500 שנה הפך הכינוי "בעל" לכינוי הקבוע של ה'ה', אלוהי הסערה הכנעני. בתקופת המלוכה, בעיקר בימי אחאב מלך ישראל, התפשט פולחן הבעל בישראל, כנראה בהשפעת איזבל אשת אחאב, שהייתה בתו של אֶתְבַּעַל, מלך צידון. מאמציו העיקריים של אליהו הנביא באותה תקופה כוונו כנגד פולחן הבעל, ושיאם היה בהתמודדות מול נביאי הבעל על הר הכרמל. הוא בן נמשך, שהדיח את בית אחאב מן השלטון, פעל נמרצות לסילוק עבודת הבעל מישראל, אולם מאה שנים אחר כך עדיין מחו נביאי ישראל על שילוב פולחנו של הבעל בפולחן לה'.

מנבואותיו של הושע, שחי בישראל במאה השמינית לפני הספירה, לקראת סופה של שושלת יהוא, עולה כי עבודת הבעל פרוחה בתקופה זו וכללה בניית מקדשים ומזבחות בראשי ההרים והגבעות, עשיית פסלים ומסכות, בעיקר פסלי עגלים שסימלו את הבעל, הקרבת קורבנות, השתתפות בפולחני פריון וניחוש העתיד באמצעות חפצים שונים: "עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו... על ראשי ההרים יזבחו ועל הגבעות יקטרו... ועתה יוספו לחטא ויעשו להם מסכה מפספס... עגלים ישקו" (ד'יב-יג; י"ג-א-ב). פולחן הבעל ניצב ברקען של כמה מנבואות הושע בפרקים א-ג. כך ההתייחסות למעשי הזנות בפרקים א-ב מכוונת ככל הנראה לפולחן הפריון האלילי, שכלל מעשי זנות במקדשי הבעל בידי ה'קדשות', ונועד להביא להורדת גשמים ולהפריית הארץ. על רקע תפיסות אלה מתבהר גם העונש בנבואת הושע - במקום ירידת הגשמים חוזה הושע חזון של יובש וצמא במדבר: 'פן אפשיטנה ערמה והצגתי כיום הולדה ושמתי כמדבר ושתה כארץ ציה והמתי בעמא'. פולחן הבעל של הקדשות אינו אלא מעשה ניאוף שעונשו מוות. תחת הפריון המצופה - יתחולל דבר הפוך: 'והשמתי גפנה ותאנתה אשר אמרה אתנה המה לי אשר נתנו-לי מאהבי ושמתי ליער ואכלתם חית השדה'. העם שייחס את הפריון שקיבל מאת ה' לפולחן הבעל - ייענש בנטילתו מידי ובהשמת הארץ ויבולה. בהמשך נבואתו חוזה הושע את חזרת ישראל לאלהיו ונטישת הבעל. יום יבוא ובני ישראל יקראו רק בשם ה' ויאמינו בו בלבד, ולא ישלבו אמונה זו עם האמונה בבעל: 'והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי. והסרתי את שמות הבעלים מפיה ולא יזכרו עוד בנשמים" (ב'יח-יט).

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

הושע א-ג

מתוך יקופדיה

◀ צלמית ברונזה של הבעל, נמצאה בראס שמרה, היא אוגרית.

ביאורי מילים

פרק א'

- (ב) **תְּחִלַּת דְּבַר ה' בְּהוֹשֵׁעַ:** אילו הדברים הראשונים שאמר ה' להושע. פירוש אחר: הושע היה הראשון מבין ארבעת הנביאים שהתנבאו באתו הפרק.
- (ו) **כִּי-נִשְׂא אִשָּׁא לָהֶם:** אשא אותם אל הגלות. פירוש אחר: אשא אליהם את האויב.

פרק ב'

- (ח) **לִכֵּן הִנְנִי-שׁוֹף אֶת-דַּרְכֵךְ בְּסִירִים:** ה' יחסום את דרכה אל מאהביה באמצעות משוכה של קוצים.
- (יא) **וְהִצַּלְתִּי צִמְרֵי וּפְשָׁתֵי לְכִסּוֹת אֶת-עֵרְוָתָה:** אקח בחזרה את הצמר והפשתן שהבאתי לה ושימשו לכיסויה.
- (כג) **אֶעֱנֶה אֶת-הַשָּׁמַיִם וְהֵם יַעֲנּוּ אֶת-הָאָרֶץ:** חידוש הברית תוביל להרמוניה בין הטבע והעם, ותתחיל שרשרת תגובות שיביאו לברכת היבול בארץ.

פרק ג'

- (א) **וְאֵהֲבִי אֲשִׁישִׁי עֲנָבִים:** העם אוהב לשתות יין ולהשתכר, ולשכוח את אהבתו לאלהיו.
- (ד) **כִּי יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִין מֶלֶךְ וְאִין שָׂר וְאִין זָבַח וְאִין מִצְבָּה וְאִין אֲפֹד וְתַרְפִּים:** בתקופת הגלות ישב העם ללא הנהגה רוחנית וללא מוקד לעבודת א-להים, ולאחר מכן ישוב בכל ליבו אל ה'.
- (ה) **וּפָחַדוּ אֶל ה' וְאֶל-טוֹבוֹ:** באחרית הימים העם יצפה וישמח לקראת ה' שאותו עזב בתחילה.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555